koori asutaja ning juhataja W.-i poole, kes kooriasutajaile alati nõuandvalt vastu tuli, neile tellis tarvilikud mänguriistad (harilikult Markneukirchen'ist Saksimaalt) ja andis mängimises esimesi juhatusi, sest et ta ise 14. eluaastast peale kõiki puhkpille oskas mängida. Sel kombel tõusid Väägvere koori kõrval ellu teised eesti puhkpilli-koorid, kõige pealt Helme-Jõgevestel (22 mängijat), siis Tarvastus, Suure-Jaanis ja paljudes muudes kohtades — ühtekokku üle 100 koori. Ka väljaspool kodumaad — Venemaa eesti asunikkude seas — on W. mängukoore asutanud. Nii sai Väägvere lähtekohaks eesti mängukooridele. Suur osa W.-i asutatud koore korraldas omavahel ka ühise mängunootide muretsemise. Näit. 1873. a. kuulusid sesse korraldusse üle 30 koori. Ühinenud koorid käisid 2 korda a.-s Tartus koos, kus siis peeti ühiseid kokkuharjutusi (neil kooridel olid ju ühised noodid) ja W.-i ja A. H. Willigerode' juhatusel anti kontserte. Ka laulupidudel esinesid kõik osavõtvad mängukoorid W.-i ühendava taktikepi all. 1869. a. laulupeol pasunakooride ühismängu küll veel ei olnud, vaid esinesid üksikmängus 3 koori, nende seas W.-i juhatusel ka 22-meheline Väägvere koor, kelle mäng peol parimaks tunnistati. Kõigil järgnevail üld-laulupidudel (1879, 1880, 1891, 1894, 1896 ja 1910), mitmeil maakonnalaulupidudel (näit. Haapsalus 23. ja 24. VI 1896) ning suuremail ühiskontsertidel on ühis-mängukoorid ikka W.-i kindlakäelisel juhatusel esinenud. Ka kõigi nende etteastete puhuks eeskava koostades on ta alati meie pasunakooride võimiste üld-tasapinda õieti osanud hinnata. Rikkaliku loomupärase muusika-ande alusel kasvas W.-i talumeheliku välise lihtsuse all ergav helitaideline hing autodidaktilise anduvuse kandel ulatusrikkaid laineid löövaks kultuuriliseks teguriks meie kodumaa muusikaelu edendamisel. Püsikindla tegelasena tõusis W. esile oma sobiliku korraldamisoskusega mängukooride asutamisel ning nende töölerakendamisel ja oma ürgelise muusikalise kuulmise teravusega, mis edukalt maksvusele pääsis eriti hulkade mänguriistade ühtehäälestamisel laulupeo-aegsete proovide puhul ning isegi vahel tuhandele läheneva mängijatearvu kokkumängu-harjutuste kestel. Vaikses tagasihoidlikkuses, nagu ta oma muusikalise elutöö alul avalikkuse ette kerkis ja hulga eluaegsete sellealaliste esinemiste korril end tagajärjekalt maksma pani. taandus ta oma elu videvikul tegevusenäitelavalt, hulkade vaatepiirilt, 1910. a., mil ta esines Tallinna laulupeol viimast korda suure pidukoori juhatajana. Oma-aegsete erakonna-juhtidega küll lähemas läbikäimises, püsis ta alati ometi väljaspool erakondi toimiva tegelasena, ilma kuhugi parteilisust või vastuolulisust külvamata. Sellest tuligi, et teda saatis ta elu kestel kogu eesti rahva kui ka temaga kokkupuutunud muulastegi jagunematu soe poolehoid, nagu seda tunnistab näiteks seegi, et ta dets. 1866, mil kindralkonsistooriumi president, piiskopp C. C. Ulmann (vt.) Peterburis oma 50-aastast ametijuubelit pühitses, oli seal eestlaste esindajaks. Ühemeelsete ulatuslikkude poolehoiu-tunnistuste osaliseks sai W. peale muu oma 25-aastase kooliõpetaja-ameti juubeli puhul 27. IV 1881, eriti aga 60-aastasel sünnipäeval, mil »Vanemuine« ta oma auliikmeks valis, kuna Eesti Üliõpilaste Selts talle auaadressi pühendas ja tema asutatud mängukoorid teda hõbekorneti annetamisega austasid. — W. suri 16. VII 1912 Väägveres.

Se Abbiello Welle Dawid Wirkhaufi Ellokääk (David W.-i autobiograafia, käsikirjas, J. V. Veski käes Tartus, nagu järgnevadki käsikirjad); K. Kurrik, Väljakirjutised W.-ide kohta Tartu-Maarja kiriku-arhiivist (käsikiri); J. H. Wirkhaus, Mälestuskatked D. O. W.-i tegevusest (käsikiri); J. Karheiding, Eesti mängukooride algpäevilt (E. L. L. Muusikaleht 1928, nr. 8); »Wäägwere mängo kori Elu kirri, ehk pohja sädus« 1851 (E. Kirj. 1926, lk. 670—72); Laulu ja mängu leht 1895, nr. 3 (peale muu ka autobiograafia »Kansan Lehti« järgi); (J. V. Veski), Tallinna III Eesti laulupidu teejuht (1910); nekroloogid 1912. a.: Post. nr. 162, 166, Pvl. nr. 162, Sakala nr. 58, Tall. Teataja nr. 162, Ristir. Pühapäeva leht nr. 3. — Vrdl.: Dörptsche Ztg. 1866, nr. 298; Sakala 1881, nr. 20; E. Post. 1881, nr. 22; Post. 1897, nr. 210 j. — David W.-i kohta vt. Tarto- ja Võrroma Kalender ehk Täht-ramat 1842, lk. 63 (F. R. Fählmann); E. Post. 1869, nr. 48, luuletis »Kooli Taavet« (J. W[eitzenberg]).

J. V. V.

WIRKHAUS, Joosep Heinrich, eelmise vend, muusikategelane, sünd. 5. II 1854 Väägvere koolimajas, sai alghariduse kodus vennalt, samuti ka juhatusi muusikas ja mänguriistade tundmises, täiendas end hiljemini komponeerimise ja instrumenteerimise oskuses Tartu ülikooli muusikadirektorite Fr. Brenner'i, H. Zöllner'i ja H. Harthan'i juhatusel. Kooliharidust jätkas ta praost A. H. Willigerode ja elementaarkooli-õpetaja R. G. Kalda (vt. neid) ainelisel ning vaimlisel toetusel aa. 1873—75 Fr. Hollmann'i (vt.) kooliõpetajateseminaris, kuni ta viimaks koolmeistri ameti kõrval edasiõppimise tagajärjel 1876. a. Valgas J. Zimse' (vt.) seminaris omandas eksternina köster-kihelkonnakooliõpetaja kutse. Edasi oli W. kooliõpetaja Rõuge klk. Tsooru Lallil (1875—78) ja Raadi mõisakoolis Tartu

Eesti biograafiline leksikon, 1926-1929, lk. 587